

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Vzdělávací materiál vytvořený v projektu OP VK

Název školy:	Gymnázium, Zábřeh, náměstí Osvobození 20
Číslo projektu:	CZ.1.07/1.5.00/34.0211
Název projektu:	Zlepšení podmínek pro výuku na gymnáziu
Číslo a název klíčové aktivity:	III/2 - Inovace a zkvalitnění výuky prostřednictvím ICT

Anotace

Název tematické oblasti:	Literatura pro vyšší gymnázium
Název učebního materiálu:	Česká moderna
Číslo učebního materiálu:	VY_32_INOVACE_CJ0320
Vyučovací předmět:	Český jazyk a literatura
Ročník:	4. ročník čtyřletého gymnázia, 8. ročník osmiletého gymnázia
Autor:	Mgr. Libuše Chudobová
Datum vytvoření:	27. 4. 2014
Datum ověření ve výuce:	28. 4. 2014
Druh učebního materiálu:	pracovní list
Očekávaný výstup:	Student chápe význam České moderny v kontextu vývoje české literatury na přelomu 19. a 20. století, je schopen určit a vyložit zásadní díla této generace.
Metodické poznámky:	Pracovní list je možné využít k samostatné práci, práci ve dvojicích, či ke skupinové práci.

ČESKÁ MODERNA

1. Přiřaď autora básně:

*Především hudbu! V poezii
dej přednost všemu lichému,
bez tíhy, nestrojenému,
rozptylné, vzdušné melodii!*

*Vol slova nečekaná, až
matoucí smyslem, jak je milý
zpěv, kde se mlhy zasnoubily
s tím jádrem, o němž zpívat máš*

*Toť krásné oko pod závojem,
polední slunce s chvěním duh,
podzemní nebe, chladný vzduch,
v němž blyská se to hvězdným rojem.*

*My chceme básnit odstínem,
nikoli barvou. V odstínu je,
co lesní rohy zasnubuje
jen flétnám a snu zas je sen.*

*Pointa básně zabít stačí,
i krutý vtíp a kluzký smích,
 pryč od těch zvyků kuchyňských,
kdy česnek nutí blankyt k pláči!*

*Zardousi, když ji v hrsti máš,
výmluvnost, přitom také rýmu
dej uzdu, mírnost neškodí mu.
Kam půjde, když jej neuhlídáš?*

*Co všechno spáchal! Děčko hluché
či blázen černoch pro tvou zlost
našli ten haléřový skvost,
co cinká z písne slaboduché?*

*Především hudbu. Ta buď vším
v tvých verších, tím, co vznáší se tu
po lidské duši na odletu
k nebesům, láskám šťastnějším.*

*Tím buď verš, co se rozptýlilo
tvým žitím jako ranní van,
v němž voní máta, tymián.
Literatuře nech, co zbylo!*

- Najdi v textu básnický přesah.
- Vysvětli pojem symbol. Dokaž, že v básni je formulována poetika a podstata symbolismu.

2. Vyjádři na základě textu životní postoje chlapce – tuláka, odpor k společnosti, dolož obrazy související s bohémstvím.

Mé bohémství

*Tak šel jsem, v děrách kapes ruce sevřeny,
můj svrchník s sebe málem skutečnost už shodil,
tvůj přítel byl jsem, Múzo, pod nebem jsem chodil,
lala! co skvělých lásek znaly moje sny!*

*Široce roztrženou měl jsem kalhotu.
Paleček zasněný, já louskal jsem si v běhu
rýmy. Ve Velkém voze byl jsem na noclehu.
Mé hvězdy šustěly tam v sladkém šumotu.*

*A já jim naslouchal u silnic okraje
v ty dobré večery, kdy rosné krůpěje
jsem cítil na čele jak víno silící,*

*kdy tisknu k srdci nohu, jak lyru v klínu,
rýmuje prostřed nočních, fantastických stínů
jsem brnkal na gumy v rozbitém střevení.*

přeložil K. Čapek

- Vyhledej onomatopoeie.
- Posuď formu básně.

3. Manifest české moderny (1895)

...Chceme v kritice to, zač jsme bojovali a co jsme si vybojovali: míti své přesvědčení, volnost slova, bezohlednost. Kritická činnost jest prací tvůrčí, umělecko-vědeckou, samostatným literárním žánrem, rovnocenným všem ostatním. Chceme individualitu. Chceme ji v kritice, v umění. Umělce chceme, ne echa cizích tónů, ne eklektiky ne diletanty. Nevážíme si pestrobarevného látání přejatých myšlenek a forem, zřymovaných politických programů, imitací národních písní, veršovaných folkloristických terek, šedivého fangličkářství, realistické ploché objektivnosti.

*Individualita nade vše, žitím kypící a život tvořící... Žádáme od umělce: Buď svým a buď to ty!
Neakcentujeme nikterak českost: buď svým a budeš českým!*

...Přesycení frázemi, ... zhnusení hejslovanstvím a kdedomováním procitli jsme. Podívali jsme se se skepsí na své otce. Trudný dojem. Za hlaholu trub vyrazili do světa – dnes je vidíme jako bezmocné parlamentární zastupitelství žurnálu, jemuž abonentní a různé jiné ohledy diktují pozici ve věcech literárních, politických, společenských. Vidíme lid, jemuž místo světla osvěty dostalo se bengálových produkcí...

Jak chceme v literatuře individualismus, tak ho žádáme v politice. Politika budiž prováděna celými, vypracovanými jedinci. Míra jejich individuálnosti buď v přímém, poměru k stupni jejich sebezapření: nic pro sebe, vše pro věc.

Chceme býti v politice především lidmi v plném slova smyslu. Z toho plyne ostatní. Z toho plyne, že na otázku národnosti, na otázku galvanizovanou a živěnou vládami, které ji formulovaly a apelovaly na ni při každé válce, při každé dani krve tak, jako ve středověku útočeno v podobných případech na cizí náboženský, že na otázku tu nazíráme zcela jinak, kladně. c Zachování jeho není ním účelem, ale prostředkem k vyšším cílům...

Chceme v otázce sociální „býti především lidmi“. – Počítáme dělnictvo k národu? I tenkrát, když prohlásí, že je internacionálním? Ano. Národnost není patentem ani mladočechů ani staročechů...

Buržoazie celé Evropy je stejná. Emancipována francouzskou revolucí zapoměla záhy na trpký osud potlačovaných a svorně s feudály a svorně se sedláky, i tito prošli podobnou školou, stávají se proti mozočným prosícím rukám bílých otroků...

- Uved' hlavní myšlenky z textu Manifestu a vylož je.
- Co je jednotícím prvkem opozičního hnutí? Proklamaci jakých práv se Manifest stal?
- Napiš alespoň 3 jména, která bychom našli pod textem Manifestu.

4. Doplň jméno autora a název básnické sbírky, ze které jsou následující verše.

Teta - úryvek

*Teto – ozvala se Lína –
tys přec žila šťastný život,
této, upřímně mi pověz,
jak ten život vypadá!*

*Mužský, tvrdý obličej svůj
schýlila k ní teta Sáli,
v bleděmodrých očích jejich
škublo to tak podivně.*

*Šťastný život? Co si myslíš?
Jaké štěstí ženu čeká?
Ženu vůbec? Co si kreslí
léta tvoje telecí...*

*Píval strýček?
Hnusné klepy!
U nás toho celý okres.
Žádný had tak nemá jedu,
jako jazyk člověčí.*

*Píval, Líno, ale sotva
píval více než tvůj táta,
jedovaté řeči lidí
pranic na tom nezmění.*

*Prý ho domů vodívali
za bílého rána druzí...
což už musil opilý být,
když ho někdo provázel?*

*A že zbil mě pravidelně –
hanba mluvit, bídné klepy!
Viděli pár modřin jednou,
jež jsem měla na tváři.*

*ty však sdála mi má straka,
když jsem byla u ní
v chlévě...*

*však se nikdo neodvází
řici mi to do očí.*

*Že hrál karty, že se honil
za ženskými zástěrami?
Líno, ty jsi hloupé žábě,
ale tolik rozumíš.*

*že muž každý má své zvyky,
někdy karty, někdy žertík,
a já věřím, že by můj si
v ničem býval nezaadal!*

- Co je základním stavebním prvkem skladby?
- Vyhledej v textu příklady prozaizace poezie, prvky hovorového jazyka a mluvené řeči.
- Z veršů jsou zřejmé typické projevy v mezilidských vztazích – pojmenuj je.
- Čím je typická hlavní postava?

5. Dolož typické znaky symbolismu v básni.

Kdo vám tak zcuchal tmavé vlasy?

*Když ona přišla na můj sad, vše právě odkvétalo.
Tak nevrle a tulácky v obzoru slunce spalo.*

*Ó, proč tak pozdě? řek jsem k ní. Poslední slunce na síti,
zvony mi v mlhách unikly, jsou ptáci v travách ukrytí,*

*mé louky teskní vůni mdlou a vody sešeřeny jsou
a přes přívozy stíny jsou a všechno planou je už hrou, -*

*že do daleka odplout chci kams na zelené ostrovy
a zdvihám vlajky na stožár a bílé plachty, lanoví.*

*Vás tenkrát zjara čekal jsem... V obzoru modrý zvučel jas.
Já napjal struny z paprsků, by echem chyt se v nich váš hlas.*

*Nuž rcete, kde jste tenkrát byla? A pod jakými zeměpásky?
Nuž rcete, čím jste jaro žila? Kdo vám tak zcuchal tmavé vlasy?*

*Kde horké noci zpívaly vám v okna otevřená?
Má duše marně toužila tím tichem uděšená.*

*A teď! Kdy nevzpomněl jsem snad, vše se tu chystám zanechat,
na plavbu bych se vydal rád, proč jdete vadnout na můj sad?*

*Pro nás tu slunce nehoří a nevýskají pohoří.
Nám nikde louky nevoní, zpěv nezní v našem pomoří.*

*chci odplout sám a poslouchám podzimu pohádkové hlasy. –
jdu hledat Nové království.*

Kdo vám tak zcuchal tmavé vlasy?

Antonín Sova

- Který motiv je dominantní?
- Báseň je přírodní či intimní lyrika?
- Charakterizuj duševní stav lyrického hrdiny. Z čeho vyplývá jeho pesimismus?

6. Uved' jméno autora a název básnické sbírky.

Svou violu jsem naladil co možno nejhloběji

*Svou violu jsem naladil co možno nejhloběji
a tichý doprovod k ní pozdě za večera pěji.*

*Hráč náruživý zádumčivých, sešeřelých nálad,
chci mít divné kouzlo starých, ironických balad.*

*A na zděděnou violu svou těm jen, těm jen hraji,
již k ránu v nocích nejistých do dalek naslouchají...*

*Mé melodie chtějí mít smutek všeho toho,
co rostlo, vykvetlo a zrálo marně, pro nikoho.*

*A mít toho naději a neurčitou něhu,
co vzklíčiti chce v těžké půdě dalekého břehu*

*a mít zvuk, jenž nesmělý, přec jemná, smysly mámí,
jak chvění silných drátů utlumených sordinami,*

*a chtějí důvěrnost mít v tichu prodloužených staccat,
když na nejnižších polohách tmou chystají se plakat...*

*Na violu svou zděděnou jen tehdy, tehdy hraji,
když měsíc teprv vyjít má a tma je ještě v kraji,*

*a vigilie přísná padá za lesy a vodu
a krajem velké tajemství jde slavných Božích Hodů.*

*Mé tenké prsty po strunách vždy nervózně se chvějí,
když tichý doprovod svůj pozdě za večera pějí...*

Svou violu jsem naladil co možno nejhluběji.

- **Z jakého pocitu vyrůstala báseň? Povšimni si stylizace lyrického hrdiny – jak souvisí s dekadencí?**
- **Dolož, že nejjemnější odstíny nálad autor vyjadřuje pomocí uměleckých, zejména hudebních motivů.**

7. Kritika patosem a inspirací – úryvky

Kritik, aby byl opravdu kritikem, musí mít nejprve vášnivý vztah a poměr k umění, poměr osobní a prožitý: bez takového poměru není kritika, a vroucnost tohoto vztahu stanoví právě jeho místo na hodnotové stupnici. A nejen to: tento vztah a poměr musí si vybojovat a vykoupit před každým uměleckým dílem znova a znova: všechna cena i všechna rozkoš a bolest kritiky jest v tom, že si získává stále znova svoji jistotu, svoji poctivost, svoji pevnou bezpečnou bezelstnou půdu. Vkládá stále do plamene ne abstraktní nějakou míru, nýbrž svoji ruku, svoji nervní a citlivou ruku umělcovu, a získává tak jistotu hlubší, než je jistota rozumová – jistotu o to hlubší, oč je bolestnější: jistotu nervů, jistotu citovosti, jistotu posledními vkusu, celé bytosti, celé její organizace.

Proto kritik – právě jako básník a jiný umělec – musí býtí krajně vnímavý, citlivý, vznětlivý, senzitivní. Musí býti pln vnitřních možností: musí mítí veliké bohatství vnitřních chvějů, jakousi vnitřní plnost a oddanost... Musí zachovati se dlouho mladým – to znamená: zachovat si entuziasmus mládeži, jeho lačnost a dychtivost po životě... Tvořiti všude, i v kritice, znamená nejprve: nechťiti žíti ze zásob, nepřenáseti pohodlně do zítřka žeň získanou dneska.

Kritik má cenu potud, pokud jest senzitivním a pokud vnímá, trpí, rozlišuje, reaguje...

*Ale život smyslu může souditi jen ten, kdo má sám smysly krásné a jemné: proto jest kritika **uměním**, uměním jako třeba poezie nebo malba – uměním, jež lze zdokonalovati, třibiti a šlechtiti, ale jemuž nelze se naučiti, kde není jeho podmíněk: silných, plných a bohatých smyslů, žijících zákonným a jemným životem...*

Kritik soudí, je-li to, co podává umělec, životem nebo neživotem. Množí, stupňuje, posvěcuje umělec život nebo jej znehodnocuje a odsvětčuje? Taková je hlavní otázka, kterou se musí tázat kritik...

*Kritik **tvoří** stejně jako básníknebo jiný umělec. Rozdíl mezi nimi jest jen **látkový**: básník tvoří předem ze života a z přírody, kritik předem z umění a z kultury... Kritik musí dovést, domyslit, docílit, docelit básníka... Odtud jest již samozřejmé, že smysl a hodnotu má jen kritika, která kritizuje umělecké dílo jako **celek**: docítuje jeho polaritu, domýšlí jeho typ, rýsuje vývojové možnosti v něm ukryté, o nichž se autorovi nezdálo, a jež uskuteční snad teprve jiný tvůrce po oklice desetiletí a desetiletí. Každý velký kritik **přebásňuje** dílo, které kritizuje: přijme premisy autorovy, přijme prvky a složky jeho díla, přijme duchový typ jeho a přebásní nebo lépe dobásní je z nich a jimi. Kritika, která nepojímá umělecké dílo jeho celek, která vidí nejprve detaily, zaráží se na nich a láme se na nich, která nedovede díla obejmout a **transponovat** ve vyšší duchovnější typ, jest malá. Kritika nesmí díla nejprve drobit: dílo musí býti kritikovi východiskem syntézy...*

- **Charakterizuj Šaldovo pojetí literatury a literární kritiky. V čem je jeho přínos pro rozvoj české literatury a literární vědy?**
- **Vyber nejzávažnější myšlenky textu.**
- **Čím se vyznačuje kritický esej o umění?**
- **Uved' jméno alespoň jednoho autora z okruhu České moderny písicího také eseje**

ŘEŠENÍ:

1. Paul Verlaine – Básnické umění

- *Především hudbu! V poezii
dej přednost všemu lichému,
bez tíhy, nestrojenému,
rozptýlné, vzdušné melodii!*

- Symbol je druh znamení. To je pak smysly vnímatelná skutečnost, která poukazuje na něco, co takto vnímatelné není. Asi nejčastějším symbolem je pak slovo odkazující k myšlení.

- *Především hudbu! V poezii
dej přednost všemu lichému,
bez tíhy, nestrojenému,
rozptýlné, vzdušné melodii!*

*Vol slova nečekaná, až
matoucí smyslem: jak je milý
zpěv, kde se mlhy zasnoubily
s tím jádrem, o němž zpívat máš.*

*Tot' krásné oko pod závojem,
polední slunce s chvěním duh,
podzimní nebe, chladný vzduch,
v němž blýská se to hvězdným rojem.*

*My chceme básnit odstínem,
nikoli barvou. V odstínu je,
co lesní rohy zasnubuje
jen flétnám a snu zas jen sen.*

*Pointa báseň zabít stačí,
i krutý vtip a kluzký smích,
pryč od těch zvuků kuchyňských,
kdy česnek nutí blankyt k pláči!*

2. Mé bohémství – A. Rimbaud

*Tak šel jsem, v dřách kapes ruce sevřeny;
můj svrchník z sebe málem skutečnost už shodil;
tvůj přítel byl jsem, Múzo, pod nebem jsem chodil,
lala! co skvělých lásek znaly moje sny!*

*Široce roztrženou měl jsem kalhotu,
Paleček zasněný, já louskal jsem si v běhu
rýmy. Ve Velkém voze byl jsem na noclehu.
Mé hvězdy šustěly tam v sladkém šumotu.*

*A já jim naslouchal u silnic okraje
v ty dobré večery, kdy rosné krůpěje
jsem cítil na čele jak víno silící,
kdy tiskna k srdci nohu, jako lyru v klínu,
rýmuje prostředí nočních, fantastických stínů
jsem brnkal na gumy v rozbitém střevíci.*

- onomatopoeie - Mé hvězdy šustěly tam v sladkém šumotu
- sonet – 2 kvarteta, 2 terceta

3. *Chceme v kritice to, zač jsme bojovali a co jsme si vybojovali: míti své přesvědčení, volnost slova, bezohlednost. Kritická činnost jest prací tvůrčí, umělecko-vědeckou, samostatným literárním žánrem, rovnocenným všem ostatním. Chceme individualitu. Chceme ji v kritice, v umění. ..Umělce chceme, ne echa cizích tónů, ne eklektiky ne diletanty... od umělce: Bud' svým a buď to ty!... od umělce: Bud' svým a buď to ty!*

- Byly v něm formulovány představy a požadavky nové generace umělců. Autoři, kteří ho podepsali, požadovali, aby byl v literatuře užíván individualismus a právo na osobité pojetí tvorby. Mimo jiné mezi ně

patřili F. X. Šalda, František Václav Krejčí (samotní autoři větší části textu manifestu), Antonín Sova, Otokar Březina, Josef Svatopluk Machar, Vilém Mrštík a Josef Karel Šlejhar.

4. Josef Svatopluk Machar – Zde by měly kvést růže

- dialog
- přímá řeč, řečnické otázky, neukončený výpověď'...
- domácí násilí
- submitivita, oběť dává vinu sobě, chování násilníka je vlastně normální...

5. intimní lyrika

6. Karel Hlaváček – Pozdě k ránu

- báseň je zajímavá svojí zvukovou stavbou a melodií – tohoto dosahuje opakování slov a zvláštním rýmem, snaží se čtenáři vsugerovat nějakou náladu, využívá k tomu zvuku slov. Často ukazuje neskutečnou krajinu v době přechodu dne a noci, je melancholická a smutná.

7. - Je považován za zakladatele české moderní kritiky. Byl pravděpodobně nejvýraznějším, nejoriginálnějším a nejlepším českým kritikem v meziválečném období. Jeho kritiky pomohly prosadit se mladým umělcům (velmi rychle dovedl rozpoznat talent). Kriticky posuzoval i nepodařené sbírky básníků, jejichž jiných děl si vážil. Požadoval, aby umění vycházelo ze života, bylo vnitřně pravdivé a neomezené žádnými ideologickými požadavky.

- menší literární útvar, pojednávající duchaplně a zajímavě o otázkách a problémech filozofických, společenských nebo kulturních a uměleckých, vyjadřující autorovo osobní hledisko

- A. Procházka